

11.4.2016

Ensi- ja turvakotien liiton lausunto arpajaislaista ja siihen liittyvistä asetuksista

Viite: Viite: SMDno-2015-1557 ja STM 3351/2015

Ensi- ja turvakotien liitto ry on lastensuojelun kansalaisjärjestö, joka toimii 30 jäsenyhdistyksensä keskusjärjestönä. Liitto toimii erityisesti haavoittavissa olosuhteissa elävien lapsiperheiden aseman parantamiseksi, heidän oikeuksiensa puolustamiseksi sekä lapsen oikeuksien toteutumisen turvaamiseksi. Liitto on Raha-automaattiyhdistyksen edunsaaja.

Ensi- ja turvakotien liitto lausuu kohteliaimmin arpajaislakiin liittyvästä ehdotuksesta seuraavaa:

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi arpajaislakia siten, että jatkossa ainoastaan uudella, perustettavalla rahapeliyhtiöllä olisi 1.1.2017 alkaen oikeus toimeenpanna rahapelejä Manner-Suomessa. Raha-automaattiyhdistyksen toiminta julkisoikeudellisena yhdistyksenä lakkaisi samalla. RAY:n toiminnan ja omaisuuden siirtäminen uudelle rahapeliyhtiölle tapahtuisi lain nojalla korvauksetta. Lailla säädettäisiin myös sosiaali- ja terveysministeriön yhteyteen avustusten valmistelua, maksatusta, seurantaa ja valvontaa varten perustettavasta Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksesta sekä rahapeliyhtiön velvollisuudesta korvata puolet avustuskeskukselle säädettyjen tehtävien hoitamisesta valtiolle aiheutuvista kustannuksista. Puolet avustuskeskuksen kustannuksista katettaisiin terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen tarkoitettua tuotosta.

Ensi- ja turvakotien liitto pitää lähtökohtaisesti tehtyä esitystä hyvänä ja oikean suuntaisena, mutta haluaa nostaa esiin joitakin näkökohtia esiin jatkovalmistelua varten:

- **Tärkeimpänä asiana peliyhtiöiden yhdistämisessä ja siihen liittyvässä arpajaislain ja asetusten valmistelussa liitto pitää sitä, että siinä on kohdeltava kaikkia peliyhteisöjä ja edunsaajaryhmiä yhdenvertaisesti. Tehdyissä esityksissä tämä lähtökohta ei liiton näkemyksen mukaan riittävästi toteudu.**

Arpajaislain 42 a §:n mukaan sisäministeriön yhteydessä toimivan rahapeliasioiden neuvottelukunnan tehtävänä on seurata rahapelioliittisten tavoitteiden toteutumista ja kehittämistarpeita.

- **Ensi- ja turvakotien liiton näkemyksen mukaan yksinoikeusjärjestelmän oikeuttamisperusteiden ylläpitämiseksi neuvottelukunta on jatkossakin tarpeellinen. Jatkossa sen luonteva paikka olisi mielestämme valtioneuvoston kanslia, jonka omistajaohjauksessa uusi peliyhtiö toimii.**

Arpajaislakia koskevan hallituksen esityksen perustelutekstin mukaan uuden rahapeliyhtiön hallitus koostettaisiin osaamisperusteisesti ottaen huomioon liiketoimintaosaaminen ja yhtiön erityistehtävän luonne.

Ensi- ja turvakotien liitto korostaa sitä, että uuden peliyhtiön erityisluonne ja yksinoikeuden turvaaminen pystytään varmistamaan riittävästi vain siten, että uuden peliyhtiön hallituksessa on taloudellisen osaamisen lisäksi yhdenvertaisesti varmistettu yhteiskuntapoliittinen osaaminen, pelihaittojen tuntemus sekä kansalaisjärjestötoiminnan osaaminen. Liitto pitää tärkeänä, että uuden rahapeliyhtiön hallintoneuvosto nimitetään samassa yhteydessä kuin yhtiön hallituskin.

Arpajaislain perustelutekstin mukaan talousarvioon ottamista koskevien säännösten muutos tarkoittaa sosiaali- ja terveysministeriön osalta sitä, että sen tulee rahapeliyhtiön tuoton jakamisen lisäksi jakaa kymmenen vuoden siirtymäajan aikana terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen jakamatta jääneet varat, jotka on arvioitu suuruudeltaan noin 500 miljoonaksi euroksi. Ennen rahapeliyhtiöiden yhdistämistä kertyneet varat on alustavasti arvioitu käytettäväksi tasaisesti sosiaali- ja terveysjärjestöille ja säätiöille myönnettäviin valtionavustuksiin hyödyntäen lähtökohtaisesti koko kymmenen vuoden siirtymäaika.

Voimassa olevan arpajaislain 13§:n mukaan yhdistyksen lakatessa sen varat jaetaan valtioneuvoston päätöksellä sellaisiin tarkoituksiin, joihin yhdistyksen tuottoa voidaan 17 §:n 2 momentin mukaan käyttää. Omaisuus on syntynyt, koska kaikkea tuottoa ei ole jaettu avustuksina. Säädös on kirjoitettu nimenomaan nyt käsillä olevaa tilannetta silmällä pitäen, koska yhdistyksellä ei ole omistajaa, jolle voitaisiin maksaa korvaus omaisuudesta. Esitysluonnoksessa ei ole esitetty perusteluja sille, miksi asia ratkaistaisiin nykyinsäädännöstä poikkeavalla tavalla.

- **Ensi- ja turvakotien liitto yhtyy SOSTEn esitykseen, jonka mukaan ” arpajaislain uudistamisen yhteydessä poistetaan arpajaislakiluonnoksen 17b§:n toinen momentti, jonka mukaan valtion talousarvioon otettavan määrärahan rajoissa voidaan 1 momentissa tarkoitettua tuottoa käyttää myös rintamaveteraanien kuntoutuksesta annetussa laissa (1184/1988), eräissä Suomen sotiin liittyneissä tehtävissä palvelleiden kuntoutuksesta annetussa laissa (1039/1997) ja sotilasvammalain (404/1948) 6 d §:ssä säädettyihin menoihin. Vastaavasti valtio ottaa kertakorvauksena RAYn käyttöpääoman, jakamattomat voittovarot, omaisuuden sekä vuoden 2016 tuoton ja sitoutuu siihen, ettei RAYn edunsaajille kuuluvasta osuudesta jatkossa osoiteta maksettavaksi muita menoja kuin avustuksia sosiaalista hyvinvointia ja terveyttä edistäville järjestöille.”**
- **Mikäli SOSTEn esitys ei ole mahdollinen, Ensi- ja turvakotien liitto pitää erittäin tärkeänä, että valtio sitoutuu siihen, että edellä tekstissä todetut varat käytetään kokonaisuudessaan sosiaali- ja terveysjärjestöille eikä niitä käytetä valtion muihin menoihin. Tämän linjauksen tulee liiton näkemyksen mukaan näkyä selkeästi arpajaislaissa.**

Arpajaislain 22§:ssä säädetään avustustoiminnasta aiheutuvien kustannusten korvaamisesta siten, että puolet avustuskeskuksen kustannuksista katettaisiin terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen tarkoitettua tuotosta ja uusi rahapeliyhtiö olisi velvollinen korvaamaan valtiolle puolet aiheutuvista kustannuksista.

- **Ensi- ja turvakotien liitto yhtyy kustannusten korvaamiseen liittyen SOSTEn lausuntoon.**
- **Lisäksi liitto korostaa sitä, että näiden korvattavien kulujen tulee olla kohtuullisia ja läpinäkyviä. Liitto esittää, että avustusasioiden neuvottelukunnan tehtäväksi säädettäisiin seurata toiminnan tehokkuutta ja kulujen kehittymistä.**

- Lisäksi Ensi- ja turvakotien liitto pitää tärkeänä sitä, että uudistuksen seuraava vaihe käynnistyy välittömästi ja että jatkovalmistelussa on varmistettu riittävän laaja edunsaajien osallisuus ja todellinen vaikuttamisen mahdollisuus.

Sosiaali- ja terveysministeriön valmistelemista asetuksista Ensi- ja turvakotien liitto toteaa seuraavaa:

Valtionavustuksia koskevassa asetuksessa annetaan tarkempia säännöksiä valtionavustuksen myöntämisestä, maksamisesta ja käytöstä. Avustuksen enimmäismäärä voi asetusluonnoksen 5§:n mukaan olla avustuksen tavoitteiden toteutumiseksi erityisestä syystä 100 prosenttia, jos muuta rahoitusta ei ole saatavilla.

- Ensi- ja turvakotien liitto pitää erittäin tärkeänä asetusluonnoksen lähtökohtaa, jonka mukaan erityisestä syystä avustus voi olla 100 prosenttia. Huomattava osa sosiaali- ja terveysjärjestöistä toimii tukeakseen ja tarjotakseen osallistumisen mahdollisuuksia erityisesti haavoittavissa olosuhteissa eri syistä eläville ihmisille. Sosiaali- ja terveysjärjestöillä ei useinkaan ole muita rahoituslähteitä tai sponsorituloja käytettävissä. Mikäli valtionavustusta ei myönnettäisi täysimääräisenä, vaan siinä edellytettäisiin omarahoitusosuutta, se vaarantaisi monien sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminnan ja sitä kautta haavoittavissa olosuhteissa elävien ihmisten osallisuuden ja tuen.

Neuvottelukuntaa koskevassa asetuksessa säädetään sosiaali- ja terveysministeriön yhteyteen perustettavasta avustusasioiden neuvottelukunnasta ja sen tehtävistä. Neuvottelukunnan tehtäviin ei perustelumuistion mukaan kuuluisi julkisen vallan käyttöä, jolloin siitä ei olisi tarpeen säätää lailla. Neuvottelukunnan tehtävänä olisi antaa sosiaali- ja terveysministeriölle lausuntoja avustustoiminnan linjauksista, strategisista suuntaviivoista ja vuotuisesta toimeenpanosuunnitelmasta sekä kehittää ja arvioida avustuspolitiikkaa, järjestötoimintaa ja välittää tietoja järjestökentältä. Neuvottelukunnan kausi olisi neljä vuotta. Neuvottelukunnalla olisi lisäksi arviointi- ja avustusjaosto, jonka tehtävänä olisi antaa lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle ehdotuksesta terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen yleishyödyllisille yhteisöille ja säätiöille myönnettävien avustusten jaoksi ja tehdä arviointeja avustettavien järjestöjen toiminnasta. Jaoston jäsenet eivät saisi olla esteellisiä esimerkiksi työsuhteessa tai muussa sidossuhteessa avustuksensaajiin.

- Ensi- ja turvakotien liitto pitää tärkeänä järjestöjen osallisuutta nykyiseen tapaan avustusasioissa. Neuvottelukunnan rooliin liittyen liitto yhtyy SOSTEn lausuntoon siitä, että asetusluonnos heikentää sosiaali- ja terveysjärjestöjen mahdollisuutta osallistumiseen ja ehdotus poikkeaa tässä suhteessa siitä, ettei muiden ministeriöiden osalta asetuksissa esitetä muutosta nykykäytäntöihin.
- edellä olevan pohjalta ETKL lähtee siitä, että neuvottelukunnan tehtäväksi tulisi määritellä, että avustusasian neuvottelukunta a) tekee esityksen sosiaali- ja terveysministeriölle avustuksen jaosta b) tekee esityksiä avustustoiminnan linjauksista, strategisista suuntaviivoista ja painotuksista c) tekee esityksen vuosittaisesta toimeenpanosuunnitelmasta ja vuosittaisista erillispainotuksista d) kehittää avustuspolitiikkaa e) arvioi järjestötoimintaa f) välittää tietoa sosiaali- ja terveydenhuollon alueelta ja järjestökentältä ja g) seuraa avustuskeskuksen toiminnan tehokkuutta ja kustannusten kehittymistä. Näiden muotoilujen osalta tulisi erikseen varmistaa, onko kyse sellaisesta hallintotehtävästä, josta tulisi säätää lailla.
- Ensi- ja turvakotien liitto ei näe perustelluksi ja päätöksenteon joustavuuden kannalta tarkoituksenmukaiseksi, että neuvottelukunnan lisäksi olisi erillinen jaosto. Erillinen jaosto asetusluonnoksessa esitetyllä tavalla tekisi päätöksenteon kankeaksi ja turhaan moniportaiseksi, mikä voi viivästyttää avustuspäätöksen syntymistä ja synnyttää

prosessin kannalta moninkertaista työtä avustusyksikölle. Mahdollisimman nopeasti syntyvä avustuspäätös ja avustusten maksatus heti vuoden alussa on erityisesti pienten järjestöjen likviditeetin kannalta ensiarvoisen tärkeää.

Jaoksen jäsenet olisivat erillään neuvottelukunnasta, mikä merkitsisi haastetta varmistaa, että heidän avustuslinjauksiin ja –strategiaan liittyvä osaamisensa on riittävä. Liitto näkee epäselvänä myös sen, ketkä voisivat olla henkilöitä, joilla olisi riittävä järjestötoiminnan tuntemus, joilla ei olisi mitään sidoksia järjestöihin. Esimerkiksi huomattava osa järjestökenttään ja sosiaalipolitiikkaan liittyvää tutkimusta tekevästä kokeneista tutkijoista on mukana järjestöjen luottamuselimissä tai erilaisissa yhteistyö- ja kumppanuushankkeissa. Jaoksen rooli jää kaikkienensa epämääräiseksi.

Ensi- ja turvakotien liitto ehdottaa, että erillisestä jaoksesta luovutaan ja neuvottelukunnan roolia tarkennetaan aikaisemmin lausunnossa esitetyllä tavalla.

Lisäksi liitto pitää tärkeänä sitä, että vuosittainen avustusehdotus on aina julkinen jo siinä vaiheessa, kun se valmistuu Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksesta. Se on tärkeää päätöksenteon avoimuuden ja läpinäkyvyyden kannalta.

Ensi- ja turvakotien liitto ry

TUULA HAATAINEN
Tuula Haatainen
liittohallituksen puheenjohtaja


Riitta Särkelä
pääsihteeri